

Editam Joannis Giletti cura hoc opusculum denuo contulimus ad ms. Codicem majoris Monasterii beate fese annorum, cujus ope multa in Gilettiana Editione corrupta sanavimus, nec tamen omnia: mendosum enim expertus non est hic Codex, neque alterius ms. Codicis copiam habere potuimus. Nostris vero conjecturis plus æquo indulgere metuimus, cum inde corruptelam editorum librorum maximam effluxisse vobis pene constet.

SANCTI GREGORII MAGNI

ROMANI PONTIFICIS

CONCORDIA

QUORUMDAM TESTIMONIORUM S. SCRIPTURÆ.

I.

561 Ad Rom. I (Vers. 6) : *Paulus servus Jesu Christi.*

In sancto Evangelio secundum Joannem xv (Vers. 15) : ^b *Non dicam vos servos, sed amicos.*

INTERROGATIO.

Quid est, quod magister Christus in alio loco apostolos non dixit servos, sed amicos; et ejusdem magistri discipulus, imo apostolus, in quo Christus loquebatur, nominavit se servum? Et dum utrumque a Christo dictum est quomodo intelligi debeat, solenter intueendum est, maxime cum idem Dominus ac Salvator noster ad eosdem apostolos secundum Lucam dixerit : *Dicite, servi inutiles sumus, quia quod debuimus facere, fecimus (Luc. xvii, 10).* Et iterum : *Euge, serve bone et fidelis (Math. xxv, 23, 25; Luc. xix, 17).* Et iterum : *Beatus ille servus, quem, cum venerit Dominus, invenerit sic facientem (Math. xxiv, 46; Luc. xii, 37).*

RESPONSIO.

Sine præjudicio alterius sententiæ melioris, sciendum est duo genera esse bonæ servitutis; unum timoris, aliud dilectionis; unum timentium ancillarum et servorum, aliud diligentium et placentium filiorum; timet enim ancilla ne flagelletur, timet matrona ne offendant animum viri sui. Sed servitutis timor qui habet pœnam, ^d foras mittit perfectam charitatem. Perfectus autem servitutis timor non solum non habet pœnam, sed ad ipsam pervenit lætitiã, psalmista attestante, qui ait : *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum (Psal. lxxxv, 11).* Et iterum : *Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi (Psal. xviii, 11).* Hunc namque timorem habent et sancti angeli, quem profecto habuerunt et sancti apostoli, per adventum scilicet Spiritus sancti, *per quem diffunditur charitas in cordibus nostris.* Ideo et a Domino non dicti sunt servi, sed amici, qui ta-

^a In Ms. Incipit Concordia testimoniorum sancti Gregorii papæ urbis Romæ.

^b Ms., non dico.... sed amicos meos.

^c Ms., non fecimus.

^d Ms., foris mittit perfectam charitatem.

^e Ms., descendit.

A men et a semetipsis, et a Domino dicti sunt servi; nimirum non ex timore, sed ex amore Deo placendi.

II.

Ad Rom. I (Vers. 4) : *Segregatus in Evangelium Dei.* Et secundum Joannem xvii (Vers. 11) : *Pater sancte,*

^f *serva eos quos dedisti mihi, in nomine tuo, ut sint unum.*

INTERROGATIO.

Et dum se sanctus Paulus unum effectum cum servatis **562** credit, quid est quod se segregatum esse fatetur? Nam dicitur segregatus, ^g qui a grege separatus est, maxime cum Dominus dixerit : *Et eris unus grex, et unus pastor (Joan. x, 16).* Et sanctus Spiritus in Actibus apostolorum imperando locutus est : *Segregate mihi Paulum et Barnabam ^h in opus ad quod vocavi eos (Act. xiii, 2).*

RESPONSIO.

Sciendum profecto in primis est, quia ista testimonia non solum a semetipsis non discrepant, verum etiam sibimetipsis in unitate concordant. Nam Paulus et Barnabas a grege non erant separati, sed gregati, hoc est ad opus apostolatus fuerant electi. Quibus enim cor unum et anima una cum grege erat, nulla separatio usquam esse poterat. Attamen a grege separati fuerant qui ad apostolatam electi erant. Nam et manus ad operandum porriguntur, sed tamen ab unitate corporis non separantur.

III.

Ad Rom. ix (Vers. 4) : *Testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna, et continuo doler ⁱ cordi meo.*

C In parabolis Salomonis xii (Vers. 21) : *Non contristabit justum quidquid ei acciderit.*

INTERROGATIO.

Quid ergo? nunquid Paulus apostolus justus non erat, qui non contristari justum quidquid ei acciderit, noverat, etsi contristari cum justus erat debue-

^f Ms., conserva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum.

^g Ms., quasi a grege separatus est.

^h Ms., in opus quod vocavi.

ⁱ Ms., in corde meo.

rat, ut quid iterando Philippensibus gaudium commendabat, dicens : *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete (Philipp. iv, 4)*? Sed et sanctus Jacobus gaudere in variis tentationibus imperat (*Jacob. 1, 2*). Et ipse etiam Paulus in suis tribulationibus gloriatur (*II Cor. xii, 9*), et sanctus Matthæus Evangelista testatur de Domino ac redemptore nostro, dicens : *Tunc cepit contristari et moestus esse. Tristis est anima mea usque ad mortem (Matth. xvi, 37; Marc. xiv, 33)*.

RESPONSIO.

Sciendum profecto est, aliud esse contristari secundum Deum, aliud secundum sæculum, eodem Paulo dicente, qui ait : *Contristari secundum Deum salutem stabilem operatur; sæculi autem tristitia mortem operatur (II Cor. vii, 10)*; **563** ista desperabilis, illa laudabilis est; ista repletus Judas [*Isarioth*] Scarioth, laqueo se suspendit; illam se habuisse sanctus Paulus ad Corinthios scripsit, dicens : *Si quis contristavit me, non me contristavit, sed ex parte (II Cor. ii, 5)*; ac si apertius diceret : Non ego solum Dei habeo, sed me contristatum cum vestra tristitia ex mea parte cerno. Et nisi ista tristitia non vitium sed virtus esset, nequaquam illum Dominus in Evangelio beatificaret, dicens : *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v, 5)*; et seipsum dixit tristem secundum humanitatem, profecto non secundum impassibilem divinitatem

IV

Ad Rom. ix (Vers. 11) : De Jacob et Esau. *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, ut propositum quod per electionem Dei factum est, permaneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori.*

la psal. lxi (Vers. 11) : *Quia tu reddes unicuique, secundum opera sua.*

INTERROGATIO.

Cum non ex operibus, sed ex vocante dictum est : *Quia major serviet minori*, quomodo reddet Deus unicuique secundum opera sua? Cur ergo Paulus dixerit : *Non ex operibus*? Nos procul dubio credimus quia nec utique ex futuris, nec eum quisquam existimat tantum dixisse de præteritis, qui utique non erant, cum supradicti distincti fuerant. Si enim hominem præsentem futura adhuc bona justificant, et futura adhuc mala alterius damnant. Sed hoc credere absit a nobis, quia quidam sapiens dixit : *Raptus est justus, ne malitia mutaret intellectum ejus (Sap. iv, 11)*. Etenim iste nec justus diceretur, si de futura adhuc malitia damnaretur.

RESPONSIO.

Antequam aliquid de ista quæstione dicamus, prophetam et apostolum eodem spiritu locutos fuisse credamus. Contrarius enim sibiipsum esse non poterat idem Spiritus, qui utrumque implebat, et ipse Spiritus, qui Deus est, per prophetam locutus est : *Ja-*

^a Ms., *infirmis tribus gloriatur.*

^b Deest me in Ms.

^c Ms., *et ea quæ.*

^d Præter hanc lect. Ms. hanc aliam exhibet, ut bonos faciat.

A cob dileri, Esau autem edia habui (Malach. i, 2).

Electio ergo Dei nunquam defuerat, ^c quæ ea quæ in temporibus facta fuerant discernerebat; quia futura tempora non electionis divinitæ, sed ipsa omnium futurorum naturalium causa erat. Hinc Redemptor noster ad Ananiam de Saulo, non adhuc de Paulo dixit : *Noli timere eum, quia vas electionis mihi est (Act. ix, 15)*. Intere quod dixit : Est, non autem, erit. Nam non ideo electus est quia apostolus esset, sed ideo apostolus erat quia electus est. Deus ergo noster bonorum omnium creator est, malorum autem justissimus ordinator (*Rom. ix*). Tanto enim bonus omnibus est, ^d ut benefaciat etiam de malis. Nam si mali non essent, nullæ rei utique prodesset. Reddet ergo Deus unicuique secundum opera sua, quia vasis præparatis in honorem reddet vitam æternam, et aptis in contumeliam, debitam damnationem. Nam et mali si vellet boni utique esse potuissent. Boni autem qui ex Adam nati sunt, contrariam legem in membris sua vident, ut isti non consentiendo per misericordiam ad præmia perveniant, et illi consentiendo per justum iudicium ad supplicium pertrahantur.

V.

564. Ad Rom. x (Vers. 13) : *Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

Et secundum Matthæum vii (Vers. 21) : *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum.*

INTERROGATIO.

Ista ^e dissona videntur, sed scire volumus quomodo intelligantur. Nam ibi dixit, Omnis : Hic dixit, Non omnis. Si ergo omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit, quomodo non omnis, qui ingeminat nomen Domini, salvus erit?

RESPONSIO.

Aliud est invocare nomen Domini, aliud ingeminare. Nam illud semper invocant boni, ingeminant autem mali, quia eandem fidei vocem quam loquendo ^f proferunt, moribus destruunt. Hinc de quibusdam Paulus ait : *Deum se ^g confitentur nosse, factis autem negant (Tit. i, 16)*. Bonis nomen Domini invocare, est in omnibus illi placere. Idcirco *omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

VI.

Ad Rom. iv (Vers. 2) : *Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.*

In epistola Jacobi ii (Vers. 21) : *Abraham, pater noster, nonne ex operibus justificatus est?*

INTERROGATIO.

Etsi Abraham ex operibus justificatus est, apud quem habet gloriam, si non apud Deum, cujus amicus per Jacobum dictus est? et si nulla vera gloria est, nisi apud Deum, et nulla vera justificatio, nisi ab illo, quis justificatus habet gloriam sine Deo?

RESPONSIO.

Paulus apostolus contra Saducæos scripsit, sanctus

^e Ms., *dissonare.*

^f Ms., *abstrahunt.* Fortasse quia non spontaneæ, sed timore coacti proferunt.

^g Ms., *se confitentes.*

vero Jacobus de justitia fidei dixit. Illi ex operibus legis semetipsos justificabant, nam Saducæi Latino sermone dicuntur justificati. Per ^a justitiam autem fidei qui justificantur fide, per charitatem, opera demonstrantur. Nam ut idem Jacobus ait : *Mortua est fides sine operibus charitatis, non legis* (Jacob. II, 26). Sanctus autem Paulus contra habentem gloriam, sed non apud Deum; et contra Saducæum semetipsum justificantem dirigit sermonem, dicens : *Ubi est ergo gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? factorum? non, sed per legem fidei; arbitramur enim hominem justificari sine operibus legis* (Rom. III, 27). Ac si aperte diceret, Abraham, pater noster, ante tempora legis fuerat, sed tamen apud Dominum justificatus erat, quia fidem quam corde tenebat operibus demonstrabat.

VII.

Ad Rom. XI (Vers. 29) : *Sine pœnitentia enim sunt dona et vocatio Dei.*

In Genesi VI (Vers. 7) : *Pœnitet me fecisse hominem; et in Samuele, I Reg. XV (Vers. 41) : Pœnitet me unxisse Saul in regem.*

INTERROGATIO.

Cum unus idemque Dominus in patribus et in Apostolo locutus est, quomodo pœnituisse et non pœnituisse ab his dictus est?

565 RESPONSIO.

Solenter intuendum nobis est, quia patres locuti sunt de Deo incommutabili mutabilia faciente. Et apostolus protulit sermonem de incommutabili prædestinatione. Hinc de eodem Domino sanctus Jacobus ait : *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio* (Jacob. I, 17). Sed Deus præter ^b prædestinationem mutabilia facit. Per convenientem etenim usum loquendi, et iratus et pœnitens, et zelans et præscius Dominus dicitur; sed sine ira iratus, sine pœnitentia pœnitens, sine zelo zelans, sine provisionibus præscius intelligitur.

VIII.

Ad Rom. XIII (Vers. 1) : *Non est potestas nisi a Deo, quæ autem sunt a Deo ordinata sunt.*

In Propheta de quibusdam regibus, Ozeæ VIII (Vers. 2) : *Ipsi regnaverunt, et non ex me.*

INTERROGATIO.

Si nulla potestas nisi a Deo, quomodo dictum est veraciter ab ipso : *ipsi regnaverunt, et non ex me?* Item si ipsi reges ex Deo non erant, quomodo reges per se regnasse dixerat : *Per me, inquit, reges regnant* (Prov. VIII, 15)?

RESPONSIO.

Ex illo, et non ex illo reges regnant, qui et potestatem a Deo datam habent, et tamen se ab eo accepisse stulte denegant. Hinc per prophetam scriptum est : *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi* (Job. XXXIV, 30). Propterea

^a Gilot., per justitiam ergo fidei qui justificantur fide, per charitatis opera demonstrantur. Quibus nihil obscurius.

^b Ms., destinationem.

^c Ed. : Et non nisi in bonis esse possunt; lectio

ergo isti reges ex Deo non sunt, qui non ex bono, sed propter peccata populi regnare permisi sunt. Item : *Omnis potestas non nisi a Deo est; quia non per se mala, sed utique bona est. Mala autem siue bonis, et nisi in bonis esse non possunt, et idcirco non nisi in rationabilibus creaturis fiunt. Bonis ergo regibus Spiritus sanctus comminando loqui dignatur, cum ad eosdem psalmistæ voce dicitur : Et nunc reges intelligite, erudimini qui judicatis terram* (Psal. II, 40).

IX.

Ad Rom. XIV (Vers. 14) : *Scimus autem quia nihil commune per ipsum.*

In Actibus Apostolorum XV (Vers. 29) : *Ut abstinatis vos ab immolatis simulacrorum.*

B

INTERROGATIO.

Si nihil rerum per ipsum est commune, quid ^d de morticino, et sanguine, et suffocato, et de idolis immolato debemus sentire? Nam ista non solum in Veteri Testamento immunda esse leguntur, sed et in Novo gentes credentes ab his abstinere, ab apostolis præcipiuntur. Intellectu igitur satis opus est, quo pacto ista dissonantia solvi possit.

RESPONSIO.

Dominus ac Redemptor noster secundum Marcum dixit quando de his sermonem habere voluit : *Nihil est, inquit, extra hominem quod possit eum coinquinare* (Marc. VII, 15); Et hoc non intelligentibus discipulis, increpando subintulit dicens : *An et vos sine intellectu estis? nondum intelligitis, quia omne quod*

C

566 *in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur* (Ibid., 18)? Ergo rudes adhuc apostoli et necdum a Spiritu sancto illuminati, sensu Judaico credebant, quod hominem non prohibitiones, sed res coinquinarent. Res autem non coinquant hominem, quæ in ventrem vadunt et exeunt, sed prohibitionis transgressio, et quæ de ipsa procedunt. Nam et primus homo non propter morticinum, aut sanguinem, aut suffocatum, sed propter poma immundus factus est, cum mandatum Dominicum suadente sua conjugate transgressus est. Sed sancto Petro quod dictum est audiamus, ut de his quid sentire debeamus, intelligamus. Surge, inquit, Petre, macta et manduca (Act. 10, 13). Huic dicto Petrus intuendo litteram respondit, dicens : *Absit a me, Domine, quia omne*

D

commune et immundum nunquam intravit in os meum (Ibid., 14). Cui sub testificatione prohibitionis protinus responderetur : *Quod Deus, inquit, purificavit, tu ne commune aut immundum dixeris* (Ibid., 15). Hinc data est licentia Christianis, exceptis in novo Testamento prohibitis, ut manducant quod velint cum moderatione et gratiarum actione. Non ergo per se morticinum aut sanguis ex natura immunda sunt, sed qua prohibita sunt, manducata hominem coinquant. Et pomum nullam immunditiam naturalem habuit,

Ms. quam sequimur obscuritatem loci bujus sanat, ipsique favet Augustinus.

^d Gilot., de mortuo. Legendum, morticino, et sic habetur in responsione : non propter morticinum;

sed manducare prohibitum, hominem coinquinavit ^a. A

X.

I ad Corinthios I (Vers. 8): *Qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine ^b in adventu Domini.*

In Epist. I Joan. I (Vers. 8): *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est*

INTERROGATIO.

Cum seductio sit, æstimare se esse sine peccato, quomodo confirmamur a Domino sine crimine in adventu ejus, maxime cum etiam infans unius diei non possit esse sine peccato? Nunquid ergo et crimen peccatum est, sine quo quis confirmatus a Domino fieri potest?

RESPONSIO.

Sciendum profecto nobis est, quia non omne peccatum crimen est, attamen omne crimen peccatum est; sicut omnis impius peccator est, non autem omnis peccator, impius. Minima ergo et levia, peccata dicuntur; crimina autem nisi magna minime leguntur ^c.

XI.

I ad Corinth. III (Vers. 9): *Dei enim sumus adjutores, Dei agricultura estis.*

Et in Job xxvi (Vers. 2): *Cujus adjutor es? nunquid imbecilli?*

INTERROGATIO.

Nunquid sanctus Paulus approbando justificat, quod beatus Job in Eliu damnat. Cujus adjutor es? nunquid imbecilli? Apostolus autem dixit, Dei sumus adjutores. Si ergo bonum est esse adjutores Dei; C quid Eliu reprehenditur de adjutorio Dei?

567 RESPONSIO.

Nimirum scire nos convenit, quia nonnulli defendendo Deum offendunt; et sunt nonnulli qui quantum in eis est, causam Dei defendunt. Isti veraciter prædicando Dei adjutores sunt; illi increpando fallaciter spiritus pro Deo satagunt, sed satagendo offendunt. Isti non ignoti sed cogniti de Deo loquuntur; illi etiam vera loquentes a Deo minime cognoscuntur, Domino de Eliu dicente: *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitiis (Job xxxviii, 2)?* Quid est quod Dominus de illo interrogat, dicens: *Quis est iste involvens sententias: et tamen interrogando reprobat subjungens, sermonibus imperitiis?* Ille ergo sententias veras dicebat, sed eas sermonibus imperitiis involvebat, quia dicta sancti Spiritus de reprobis in Job retorquebat: de quo quia sine querela erat, Dominus testimonium dederat. Non eodem modo esse dicimus, *Deus adjutor noster in æternum (Psal. lxi, 9)*, ^d quo dicimus: *Dei adjutores sumus.* Ille enim non eget adjutorio nostro: nos autem nihil possumus sine illo.

^a In Ms. legitur: *Explicit epistola ad Romanos, incipit epistola ad Corinthios.*

^b Ms., *in adventum ejus.* †

^c In Ms. additur: *Quia nimirum vita humana, Deo confirmante, potest esse sine crimine; sine peccato vero nullatenus potest, nec uno die.*

^d Ms., *quod dicimus.*

XII.

I ad Corinth. III (Vers. 15): *Opus uniuscujusque, quale sit, ignis ^e probabit.*

Secundum Matth. xix (Vers. 28): *Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel.*

INTERROGATIO.

Et dum uniuscujusque opus quale sit ignis probabit, nunquid et ipsi apostoli per ignem probabuntur, qui non judicandi, sed etiam judicaturi duodecim tribus Israel dicuntur? aut etiam illos ignis probabit, cum quibus seipsum numeravit sanctus Paulus dicens: *Nos autem qui relinquimur, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Christo in æera, et sic ^B semper cum Domino erimus (I Thess. iv, 16).*

RESPONSIO.

Si vim dictorum Christi pensemus, hanc obscuritatem, ipso illuminante, ad lucem perducimus. Nam ipse dixit: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendantur (Luc. xii, 49)?* Spiritus quoque sanctus super apostolos descendens in specie ignis apparuit (Act. I), qui in signo ^f apparens in fidelibus, fideles intus ut ignis probavit. Opus ergo uniuscujusque quale sit, ignis probabit, quia quos ignis spiritalis in præsentem tempore non examinat, in futuro judicio per ignem probat. *Quicumque ergo spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt (Rom. viii, 14)*, qui licet per ignem probati, examinati sunt. Nam illum per impositionem manuum episcopi accipientes, nullatenus ab eo deviarunt, sed etsi in aliquo delinquant, cognoscendo et confitendo corriguntur. ^g Omnis enim, inquit Dominus, per ignem salvabitur, aut enim hic per spiritalem, aut illic per corporalem ignem probabitur. Nimirum ergo sicut non omnis in die judicii per ignem probabitur, ita in ipsa eademque die non omnes omnino judicabuntur, Domino testante, qui ait: *Qui credit in Filium, non judicabitur; qui autem incredulus est, jam judicatus est (Joan. iii, 18).* Quosne ergo ignis futurus probabit, si Deus nec credulos, nec incredulos judicabit? Sed quasi a nobis interrogaretur: **568** Quod ergo erit judicium? protinus subjunxit dicens: *Hoc est judicium, quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem (Ibidem).* Hi ergo soli in die judicii judicabuntur, qui licet lucem scient venire, sed tamen magis tenebras diligere dicuntur. Nam qui in tenebris manent, jam judicati sunt, qui autem nihil tenebrarum habent, sine ullo judicio ad lucem pertinent. Illi vero qui licet baptizati sunt, in futuro judicandi erunt. De illis ergo solis judicium habebitur, ut aut ad lucem, aut ad tenebras plus pertinere debeant, demonstraretur. Resur-

^e Ms., *ignis probat.*

^f Ms., *apparens infidelibus.*

^g Ubi hæc leguntur? fortasse Ecclesiastici xxxvi, 11: *In ira flammæ devoretur qui salvatur.* In Ms. Turon. lego: *per ignem salietur, quod referri potest ad Marc. ix, 48: Omnis enim igne salietur.*

gent ergo isti, ^a ut judicentur, justi ut judicent, impii ut damnentur; quia et illi resurgent, sed non in iudicio, psalmista testante, qui ait: *Non resurgunt impii in iudicio (Psal. 1, 5).*

XIII.

I ad Corinth. iv (Vers. 5): *Nolite ante tempus judicare.*
Ad Philipp. iii (Vers. 18): *Multi ambulat, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem et fens dico inimicos crucis Christi, quorum finis interitus.*

INTERROGATIO.

Dum Paulus apostolus ad Corinthios loquens, prohibuit ante tempus judicare, cur ipse quasi ante tempus judicando de quibusdam videtur dicere: *Quorum finis interitus?*

RESPONSIO.

Christus in Paulo locutus futura jam quasi præterita agnoscit, et idcirco etiam Paulo dicente, nihil ante tempus judicavit. Nam et sanctus Spiritus per apostolum Petrum ad Simonem Magum ait: *Non est tibi pars, neque sors in hac vita (Act. viii, 21)*: quia Simonis Magi futura, quasi præterita, Petro in Spiritu sancto fuerant revelata, a quibus autem futura ut præterita minima videntur, a Domino ante tempus judicare prohibentur; de quibus et per prophetam increpando dicitur: *Væ iis qui prophetant de corde (Ezech. xiii, 17).* De corde namque prophetare est ex sola præsumptione non per Spiritum sanctum aliquid dicere.

XIV.

I ad Corinth. vii (Vers. 7): *Volo omnes homines esse sicut meipsum.*
Et ad Timoth. I, v (Vers. 14): *Volo autem juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse.*

INTERROGATIO.

Nunquid duas voluntates sibi metipsis contrarias habuit sanctus Paulus, qui aliter ad Corinthios, aliter ad Timotheum se voluisse dixit? Nam de non nubendo videtur dixisse ad Corinthios: de nubendo vero scripsit ad Timotheum; ibi de omnibus hominibus, sicut ille erat, ut essent, voluit; hic, adolescentioribus ut nubant, se voluisse scribit.

RESPONSIO.

Nobis solerter intuendum est, sanctum Paulum concionatorem Ecclesie fuisse, et ex multorum personis sermones diversos jam protulisse. Nam ibi ex persona virginum dixit: *Volo omnes homines esse sicut meipsum.* Hic ex persona volentium nubere scripsit: *Volo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse.* Sicut et Salomon ex multorum personis 569 in Ecclesiaste loquitur, qui latino sermone concionator exprimitur. Nam ibi ex persona quorundam dicentium, scripsit: *Nonne melius est manducare et bibere (Eccle. ii, 4)?* Ex persona autem perfectorum intulit dicens: *Melius est ire ad domum luctus quam ad domum convivii, in ipsa enim finis*

^a Deseruimus hic Gilot. ut sequeremur Ms. Cod., qui licet nonnihil adhuc habeat obscuritatis, præferendus est tamen Edit. Gilot., ex quo nullus sensus potest extundi.

cunctorum admonetur hominum (Ibid. vii, 3): in hac enarrabatur etiam virtus fortium. Mira ergo dispensatione largitoris agitur ut etiam de conjugatis electi præmium virginitalis recipiant, quanquam omnes virgines esse non possunt. Voluntas namque perfecta faciendi, reputatur pro opere facti. Hinc nato Domino sancti angeli dixerunt: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 14).* Quod ergo unusquisque nostrum in semetipso agit voluntarius, hoc recipiet a Domino, quasi de omnibus hominibus. Sed et malevolus econtra cogitet, ne quasi de malis omnium iniquorum damnentur; quia sicut misericors, ita et justus est. Matrimonium igitur et virginitalatem Paulus laudavit, sed virginitalatem matrimonio prætulit, dicens: *Qui matrimonium virginem suam jungit, bene facit; qui autem non jungit, melius facit (I Cor. vii, 38)*: Quia ergo utrumque bonum vidit in spiritu, utrumque profecto fieri voluit.

XV.

I ad Corinth. vii (Vers. 10, 11): *Cæteris ego dico, non Dominus: Uxorem a viro non discedere, sed etsi discesserit, manere inuuptam.*

Et II ad Corinth. xiii (Vers. 3): *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?*

INTERROGATIO.

Si continue in Paulo apostolo loquebatur Christus, quid ergo fatetur se aliquid dicere, et non Dominum?

RESPONSIO.

Si duos prophetas in medium proferamus, hanc nimirum dissonantiam cito solvemus. David quippe quia non continue spiritum prophetiæ habuit, interrogando alterum prophetam demonstravit. Et Nathan de constructione templi, quia et ipse in illa hora spiritum prophetiæ non habuit, hoc dicendo declaravit: *Omnia, quæ sunt in corde tuo, fac; Dominus enim tecum est in omnibus (II Reg. vii, 3).* Sed Spiritus sanctus adveniens, construi templum a sanguinario bellisque dedito prohibuit, et hoc a Davide fieri per eundem Nathan contradixit (*Ibidem*). Consilia ergo non continue habentium spiritum prophetiæ, aliquando prætermittenda sunt, ^b aliquando non sunt. Nam consilium Nathan a David debuit prætermitti, consilium autem apostoli Pauli a Christianis debuit semper observari. Aliqua namque consilia infra mandata qui implet, tantum justus est, qui vero transcendit jure perfectus est. Nam consiliando Dominus ait: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me, et habebis thesaurum in cælo (Matth. xix, 21)*: Et idem Paulus eundem habens spiritum, ^c consilium dedit: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do (I Cor. vii, 25).* Ista consilia in mandatis utique non sunt, ^d se I supra mandata, ideoque majora præmia acquirunt.

XVI.

570 I ad Corinth. x (Vers. 13): *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.*

^b Adjecimus ex Ms. Tur., aliquando non sunt.

^c Gilot. consilium dedit non Dominus: De Virg.

^d Ms.: Sed supra mandata majora præm. acquirunt.

Et II Corinth. I (Vers. 8) : *Nolumus autem ignorare vos, fratres, de pressura nostra, quæ nobis facta est in Asia : quoniam supra modum et supra virtutem gravati sumus.*

INTERROGATIO.

Etsi supra virtutem gravamur, quomodo gravari nos Deus non patitur? Item, si supra virtutem non gravamur quomodo supra virtutem gravari dicimur?

RESPONSIO.

Ut istam dissonantiam celeriter dissolvamus, ad aliud propheticum testimonium recurramus, ubi ait : *Quia vana salus hominis, in Deo faciemus virtutem* (Psal. LII, 13, 14). Frequenter ergo gravari dicimur supra humanam fragilitatem, quia vana salus hominis est : sed nunquam gravamur supra Dei virtutem, quia ille medicus est. Egrotus ergo sub manibus B medicæ aliquando perit, quia quo pacto ad salutem perveniat ignorat ; sed sapiens medicus plerumque solet, ut egrotum quoque ad salutem perducat. Paulus ergo latuente fragilitatem suam, gravari se dixit supra virtutem, ^a sed ulterius ait : *Omnia possum in eo qui me confortat* (Philipp., IV, 13).

XVII.

II ad Corinth. V (Vers. 16) : ^b *Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam secundum carnem non novimus.*

Secundum Luc. XIV (Vers. 39) : *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.*

INTERROGATIO.

Quomodo concordant verba discipuli verbis Christi magistri sui? Hoc Christum dixisse post resurrectionem legimus, et de ipso eodemque tempore Paulus ait : *Sed nunc jam non novimus.* Quid ergo? Nunquid hoc quod confitetur Christus, hoc nosse se denegat Apostolus?

RESPONSIO.

Deum ac Redemptorem nostrum secundum carnem cognovimus vixisse, hoc est absque ullo peccato verum hominem se in omnibus demonstrasse : sed post resurrectionem idcirco non novimus, quia carnem illius in æternum victuram sine alimentorum sustentaculis manere credimus. Esurientem ergo et sitientem, et ab itinere fatigatum ante passionem, et ipsa passione minoratum ab angelis legimus ; sed subjectis sibi angelis et potestatibus et virtutibus, D eum hæc operari nunc jam non novimus. Confitetur ergo Dominus se habere veram carnem post resurrectionem, sed Paulus nunc jam non novit, ut erat ante passionem. Sed hoc testimonium idcirco Paulus protulit, veteri homine deposito, ut renovationis formam nobis insinuaret, dicens : *Ut sicut Christus resurrexit a mortuis, ita et nos in novitate vitæ ambulamus* (Rom., VI, 4)

^a Ms., *Nihilominus ait* : Omnia.

^b Hic multa restituimus ex Ms. quæ in Ed. Gilot. deerant.

^c Gil. *Nunquid per*, et in respons., *hoc est per*

XVIII.

II ad Corinth. XI (Vers. 5) : *Existimo enim me nihil minus fecisse a magnis apostolis.*

I Corinth. XV (Vers. 9) : *Ego sum minimus avostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus.*

INTERROGATIO.

Quomodo minimum apostolorum Paulus se esse confitetur, quid nihil minus fecisse a magnis apostolis se testatur?

RESPONSIO.

Sciendum est quod crimina presentia Paulus non habuit, et idcirco peccata jam dimissa humilitate gratia ad memoriam reduxit : *Ego sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei* (I Cor. XV, 9). Habens autem sermonem de hæreticis et pseudoapostolis, profitetur se nihil minus a magnis apostolis fecisse. Bene agentium ergo apostolus per humilitatem erat minimus, sed contra delinquentium pseudoapostolorum vitia per zelum justitiæ erectus.

XIX.

Ad Galat. I (Vers. 1) : *Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis.*

I ad Timoth. II (Vers. 5) : *Mediator Dei et hominum homo, Jesus Christus.*

INTERROGATIO.

* Nunquid non per hominem Jesum Christum Paulus vocatus est in Apostolatam, qui se non ab hominibus neque per hominem vocat apostolum?

RESPONSIO.

Hoc est non per presentiam humanitatis ante passionem, sed ex vocante apostolus electus est post resurrectionem, Domino ad Ananiam dicente : *Non timere eum, quia vas electionis est mihi* (Act. IX, 15).

XX.

Ad Galat. I (Vers. 1) : *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.*

I Corinth. X (Vers. 33) : *Sicut per omnia omnibus placeo.*

INTERROGATIO.

Si Paulus per omnia omnibus placet, quomodo placendo hominibus, Christi servus ^a non esset?

RESPONSIO.

Placet Paulus, et non placet : placet namque in rebus non prohibitis, sed in prohibitis minime placuit : *Factus est enim omnia omnibus, ut omnes lucrifaceret* (I Cor. IX, 19).

XXI.

Ad Ephes. II (Vers. 3) : *Et eramus natura filii iræ, sicut et cæteri.*

præc., ubi omnia in utroque loco negatione, sensus inutilis erat.

^a Expungenda videtur particula negativa, quæ tamen legitur tam in Ms. quam in Edit.

In Genes. I (Vers. 31) : *Et vidit Deus omnia quæ A*
fecit, et erant valde bona.

INTERROGATIO.

Cum sint benedicta et omnia valde bona, quæ
Deus creavit, quomodo homines filios iræ ex natura
Paulus scripsit ?

572 RESPONSIO.

Omnipotens Deus omnium naturarum creator est,
et omnis natura, in eo quod natura est, bona est. Mos
namque confirmatus longo tempore vim quodam-
modo obtinet naturæ. Hinc Paulus ait : Eramus na-
tura filii iræ; ac si aperte diceret : Cum eramus
sani, devenimus ægroti, et ex ipsa pessima consue-
tudine, eramus quasi ex natura filii iræ.

XXII.

Ad Ephes. III (Vers. 8) : *Mihi minimo omnium sanc-*
torum data est gratia hæc inter Gentes, evangelizare
investigabiles divitias Christi.

In Psalm. IX (Vers. 4) : *Confitebor tibi, Domine, in*
toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.

INTERROGATIO.

Quid est hoc ? Nunquid omnia mirabilia Dei pote-
rant ab ipso etiam propheta narrari, cum Paulus
apostolus scripserit investigabiles esse divitias Christi ?
Sed et ipse Paulus quomodo non est sibimetipsi con-
trarius in eo quod ait, evangelizare investigabiles di-
vitas Christi ?

RESPONSIO.

Et narrantur ergo omnia mirabilia Domini, et in-
vestigabiles sunt divitiæ Christi, quia et narrando
omnia in brevi simul complectuntur, et tamen in
ænimato videntibus ex parte cognoscuntur. Nam
cum de Deo aut de præsentis sæculo, vel de futuro
aliquid narratur, omnia in brevi simul sermone
complectuntur, et hæc quia sunt, ab auditoribus au-
diuntur. Quomodo autem aut qualia sint, etiam a
prædicatoribus non intelliguntur. Hinc prædicator
egregius ait : *O altitudo divitiarum sapientiæ et scienti-*
æ Dei ! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et in-
vestigabiles viæ illius (Rom. XI, 33). Psalmista autem
ut omnia simul narraret, de Domino ait : *Omnia*
quæcunque voluit fecit : non solum de Creatore, sed
etiam de ipsis creaturis quales sunt, narravit.

XXIII.

Ad Philip. III (Vers. 13) : *Unum autem quæ quidem*
retro sunt obliviscens, a et in futurum convalescens.

II ad Timoth. IV (Vers. 7) : *Certamen bonum certavi,*
cursum consummavi, fidem servavi.

INTERROGATIO.

Et dum ista præterita Apostolus ad memoriam re-
duxit quomodo ea quæ retro sunt oblivisci se dixit ?

RESPONSIO.

Quo magis temporibus et rationi congruunt, quæ
proferuntur, eo celerius ab auditoribus intelliguntur.

^a In Vulgata, *ad ea quæ sunt priora extendens me-*
ipsam. Græce, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπιχειρούμενος, *ad ea*
quæ a fronte sunt enitens, quibus correspondent quæ
hic legimus; nam futura dicit quæ sunt a fronte,
quæque opponuntur præteritis jam retro positis. Et
pro *enitens*, posuit quod æquipollet *convalescens.*

Nam Paulus apostolus causa confirmationis suæ ista
enumeravit, quia tempus ^b resolutionis suæ pro-
pius instabat. Scriptum quippe est : *In die bonorum*
ne immemor sis malorum, et in die malorum ne inme-
mor sis bonorum (Eccli. XI, 27). Paulus ergo præte-
rita obliviscens, non erat immemor malorum, quando
dixit : *Non sum dignus vocari apostolus, quoniam*
persecutus sum Ecclesiam Dei (I Corinth. XV, 9). Ite-
rum, appropinquante die resolutionis suæ, immemor
non erat **573** bonorum, dicens : *Certamen bonum*
certavi, cursum consummavi, fidem servavi (II Timoth.
IV, 7). Solent quippe sancti viri hoc proprium habere
^c et prospera in adversis, et in prosperis adversa
commemorari. Hinc beatus Job in prosperis cum erat,
sic timuisse se dixit : *Semper enim quasi tumentes*
super me fluctus, timui Deum (Job XXXI, 23). Item cum
erat in adversis, bona præterita quæ egerat, ad me-
moriæ revocavit, dicens : *Oculus sui caeco, et pes*
claudo; pater eram pauperum, et causam, quam ne-
sciebam, diligentissime investigabam (Job XXXI, 15,
16). Sancti ergo viri utrumque alternatim dicunt,
quatenus nec extollantur in prosperis, nec despera-
tione frangantur in adversis.

XXIV.

Ad Philip. IV (Vers. 8, 9) : *Si qua virtus, si qua laus*
disciplinæ, hæc cogitate, quæ et didicistis, et accepti-
stis, et audistis, et vidistis in me.

In Parabolis Salomonis XVIIII (Vers. 2) : *Laudet te*
alienus, et non os tuum; extraneus, et non labia tua.

INTERROGATIO.

Si nulli laudare seipsum ore proprio licuit, cur
Paulus bona enumerans de seipso dixit : *Quæ et vi-*
distis in me ?

RESPONSIO.

Aliter est loqui de corde proprio, aliter in Spiritu
sancto. Nam Paulus in adversis carceris bona se
egisse in spiritu meminit, et idcirco non ore proprio
dixit; quia prospera in adversis commemorari debent.
De semetipso autem loqui laudanti et propriam
gloriam quærenti Veritas ait : *Qui a semetipso loqui-*
tur, gloriam propriam quærit; qui autem quærit glo-
riam ejus, qui misit eum, hic verax est (Joan. VII, 18).
Sed idem Paulus : *Non, inquit, qui semetipsum com-*
 mendat, ille probatus est (II Corint. X, 18). Ille ergo
nimirum commendatur, qui nec in Spiritu sancto,
nec in adversis prospera de se narrat.

XXV.

Ad Philip. IV (Vers. 12) : *Ubique et in omnibus in-*
stitutus sum; scio et saturari et esurire.

In sancto Evangelio secundum Lucam VI (Vers. 25) :
Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis.

INTERROGATIO.

Cum vix saturatis Dominum dixisse Evangelista
narraverit; cur Paulus apostolus saturari se scire

^b Ms., *resolutionis ipsius.*

^c Corruptum Gileoticum textum ex Ms. emenda-
vimus; prius enim legebatur contra mentem aucto-
ris : *Ut prospera in adversis, et in prosperis adversa*
pertimescant.

dixit? aut quid magni est, scire saturari et esurire, A cum hoc omnium animantium videatur esse commune?

RESPONSIO.

Omnipotens et verax ^a Deus vix saturatis dixit : quia saturari nescientes, nec gratias agentes, eos intemperatos vidit. Magnæ namque discretionis est saturari scire, hoc est cum moderatione et gratiarum actione alimenta percipere. Qui enim, inquit Paulus, *manducat, Domino manducat, gratias enim agit Deo* (Rom. xiv, 6). Ipsi ergo saturari nesciunt, qui tunc solum manducare desinunt, quando carne imperante manducare nolunt. Et isti e contrario Domino manducant, qui semper temperati, largitori gratias agunt.

XXVI.

574 Ad Thess. II (Vers. 18) : *Ego quidem Paulus et Seneca et iterum volui venire ad vos, sed impedit nos Satanas.*

Secundum Lucam xxii (Vers. 31, 32) : *Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua.*

INTERROGATIO

Quomodo isdem Satanas cribrare sanctum Petrum, sicut voluit, non permittitur, et quasi per se potuisse impedire a Paulo scribitur? Et si Paulus apostolus Dei voluntati in hoc congruit, ^b cur iterum illum Satanas impedit?

RESPONSIO.

Indubitanter nobis sciendum est quod diabolus voluntatem tentandi semper habet; quomodo autem, et quantum, et quando faciat, potestate caret. In tantum enim eum Creator aliquid in sæculo agere permittit, quantum ante sæcula sine termino in prædestinatione habuit, et quia sanctos suos Dominus plerumque per Satanam probat, idcirco quasi ipse ^c Satanas impediat, Paulus indicat. Sed inter hæc sciendum est, quia plerumque omnipotens Deus facit voluntatem consilii sui, etiam per malevolam voluntatem ^d servi sui. Aliquando autem boni servi ea desiderare conceduntur, quæ ita, ut desiderant, a Domino non permittuntur. Abraham quippe præcepto Dei obedire voluit, sed decollari Isaac idem Dominus non permisit, et hanc voluntatem omnino perfectam remuneravit dicendo : *Quia non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum* (Genes. xxii, 16). Et David de voluntate construendi templi laudatus fuit, licet ad hoc construendum in ea re non pervenerit (II Reg. vii). Et dum ista specialiter locuti sumus, quomodo fiunt generaliter videamus. Plagæ namque generis humani ^e a justo iudice dispensatæ sunt, sed electi Dei charitate jam pleni, eas fieri nolunt. Et contra Deum ergo volunt, et ab ipso non discedunt, quia de omnibus

plagis gratias agunt. Sed ut manifestius sit quod loquimur, per exempla demonstrando gradiamur. Verbi gratia : Aliquis filius suo ministrat patri quem, quia pius est, non vult etiam mori. Sed et cum ægrotos, quos Dominus castigat, visitamus, ut sani deveniant, satis desideramus. Ista ergo cum volumus, quasi discordando Dei voluntati discordamus. Item cum Dominus humano generi bona fieri jubet, nostra voluntas non contraria, sed congratulans esse debet, quatenus est perfecta, sed idcirco pii Domini et iustitia iudicis laudanda sit.

XXVII.

Ad Thess. I (Vers. 15) : *Et in tuba Dei descendet de cælo.*

In Apocal. viii (Vers. 6) : *Et septem angeli qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent.*

INTERROGATIO.

Et dum in tuba Dei de cælo descendet Christus, in qua de iis septem creditur descensus? Si in septima, quomodo præcesserunt cæteræ? Si in prima, quomodo secuturæ sunt aliæ?

575 RESPONSIO.

Idcirco septiformis Spiritus descendit in apostolos, ut quasi septem tubis acceptis, intonerent in populos, et Christus ad eorum posteros sub illorum persona promisit quod apud ipsos usque ad consummationem sæculi mansurus sit, dicens : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20). Septima ergo prædicatio, quasi septima tuba ad consummationem sæculi pertinet, quia finita senaria prædicatione, novissima tuba canet. *Canet enim, inquit Paulus, tuba, et mortui resurgent incorrupti* (I Corinth. xv, 52). Et licet credere per novissimam tubam, significari septimam prædicationem, tamen attendimus Evangelicam lectionem, ubi ait de Filio hominis : *Et mittet angelos suos cum tuba et voce magna, et congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis cælorum usque ad terminos eorum* (Matth. xxiv, 31). Sciendum etenim est quia et vox quasi tuba audita est in monte Sinai, quando populus Israel accepit decalogum verborum Dei, quam qui audierunt, ^f excusaverunt se, ne eis iterum fieret. Sed tunc omnino locutus est per subjectam creaturam, profecto non per propriam naturam, sicut et ad filium suum locutus est, postquam a Joanne idem Filius baptizatus est, dicente Patre : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene ^g complacuit* (Matth. iii, 17). Qui quod significabatur in voce, omnino paternæ divinitatis est, syllabæ autem et sonitus syllabarum profecto creaturarum erat. Cum ergo talem consuetudinem habeant sancti angeli, aëriis corporibus vestiri, sicut potuerunt ab aliquantibus patribus videri, nihil nimirum obstat intelligi

^a Ms., *Judex.*

^b Ms., *cur iter illius.*

^c Ms., *Satanas impedire Paulus ind.*

^d Ms., *mali servi.*

^e Ms., *justo iudice dispensante, sunt.*

^f Ms. duplicem suppeditat lectionem, *excusaverunt et excusaverunt*; quasi dare voluisset etymologiam verbi *excusare*, quod idem est, inquit grammatici, ac *ex causa detrahere et absolvere.*

^g Ms., *complacui.*

quia tali tuba tunc cantaturi sunt quando novissime in die ultimo intonabunt, quando mortuorum dormientium corpora resuscitantur.

XXVIII.

I ad Timoth. I (Vers. 13) : *Sed misericordiam cum consecutus, quia ignorans feci in incredulitate.*

Ad eundem. *Ibid.* (Vers. 15) : *Fidelis sermo, et omni acceptione dignus, quia Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum.*

INTERROGATIO.

Quid te excusas, sancte Paule, in uno, et ^b accusas in altero, dum per ignorantiam erat quidquid commissi, quia cum venis omnium peccatorum primus fuisti, maxime cum nec tempore, nec magnitudine peccatorum inveniris ita fuisse?

RESPONSIO.

Sciendum est quod tribus modis peccatum admittitur, aut enim ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur; et gravius quidem infirmitate quam ignorantia; similiter studio gravius, quam infirmitate. Excusas ergo te ipsum, sancte Paule, per veram rationem, et nihilominus accusas per humilem confessionem. Ut veraciter justus, accusator tui fuisti in uno, et gratias agens de Domini misericordia, Dominum laudasti in altero.

XXIX.

I ad Timoth. II (Vers. 4) : *Qui omnes homines vult salvos fieri, 576 et ad agnitionem veritatis venire.* In Psal. cxlii (Vers. 3) : *Deus autem noster in omni et in terra, omnia quaecunque voluit fecit.*

INTERROGATIO.

Cum Deus omnia, quaecunque voluit, fecit, nunquid totum genus humanum ad salutem perdidit? aut si hoc agere voluit, quomodo sanctus Paulus voluisse scripsit, dicens : *Qui vult omnes homines salvos fieri?*

RESPONSIO.

Indubitanter credendum est quia non alia Deus in temporibus fecit, quam quae ante tempora praecivis et praedestinavit. Sed hoc nimirum intelligendum est, quia omnipotens Deus aliquid in sacra Scriptura se agere dicit, quod non per propriam naturam, sed per creaturam profecto agit. Sicut ad patrem Abraham dixerat, cum occidi Isaac omnino volebat, dicens : *Nunc cognovi quia tu times Deum* (Genes. xxi, 12); hoc est, nunc cognoscere te feci, quod sine ullo termino ego cognovi. Et sicut in Ezechiele de impio ait : *Nolo mortem impii* (Ezech. xxxiii, 11); hoc est, sed nolentem mori, licet hoc ipse agat unde ad mortem perveniat, in natura ejus posui, quod nequaquam velit mori. Vult ergo Dominus omnes homines salvos fieri, qui in hoc utique sunt conditi quod volunt, licet indigni, semper esse salvum. Sed Deus omnes homines vult salvos fieri, quia salvos facit ex omni ordine ge-

^a Ms., quia talis tuba tunc cantaturi erunt, quia novissima tuba in die ult. intonabunt.

^b Mendose Gihol., et Christianos accusas. Ac infra, Christianos accusas per hunc. conf. Quid enim hic de

neris humani, scilicet, reges ex regibus, duces ex ducibus, et ex viris et ex mulieribus, et ex omnibus omnino hominibus. Hoc ergo genere locutionis loqui poterat Paulus cum diceret : *Qui vult omnes homines salvos fieri.* Quoniam secundum (I Timoth. II, 4) [Lucam] Marcum evangelistam locutus est etiam ipse Dominus dicens : *Vae vobis scribae et Pharisei, qui decimatis mentham, et omne olus; hoc est, omne olerum genus.* Unde enim poterant universa decimare, qui omnino non valebant cuncta simul congregare?

XXX.

I ad Timoth. II (Vers. 12) : *Docere autem mulieri non permitto.*

Ad Tit. II (Vers. 3) : *De mulieribus : Bene docentes ut prudentiam doceant.*

B

INTERROGATIO.

Cum Paulus apostolus docere mulieri omnino non permittat, quid de mulieribus scribens, bene docentes dixit, ut prudentiam doceant?

RESPONSIO.

In pluribus non debemus diutius impediri, ut aliquanto latius in obscurioribus libeat immorari. Bene docentes ergo dicitae sunt mulieres, non viros, sed suas juniores. Ut prudentiam, inquit, doceant, quatenus cum filibus suis doctrina sua agant, unde ad aeternam vitam perveniant.

XXXI.

I ad Timoth. V (Vers. 20) : *Peccantes coram omnibus argue, ut et caeteri videntes timorem habeant.*

Secundum Matth. xviii (Vers. 15) : *Si peccaverit in te frater tuus, 577 vade et corripe eum inter te et ipsum solum.*

C

INTERROGATIO.

Dum discipulo dictante peccans coram omnibus arguendus est, quid ipse magister veritatis inter te et ipsam solum locutus est?

RESPONSIO.

Hanc questionem celeriter absolvemus, si vim dictorum diligentius consideremus. Ibi dixit : *peccantes, sed non addidit, in quem; hic dixit, si peccaverit in te.* Si ergo occulte in te peccaverit frater tuus, et tu vis coram omnibus arguere, non es corrector sed proditor. Peccantes autem in Deum coram omnibus increpa, ut illud verbum *argue*, ad sequentem vocem adjungas. Nunc Paulus ait : *Cum venisset Petrus Antiochiam, in faciem illi restitit, eo quod non recte incederet ad fidem Evangelii* (Galat. II, 11). Et post pauca : *Dixi Petro coram omnibus; ac si dixisset, eo quod simulationem coram omnibus habuisset : Si tu, inquit, Judaeus cum sis, gentiliter vivis, et non judaice, quomodo gentes cogis judaizare* (Ibid., 14)? Occulta ergo peccata possunt occulte corripi, et publica peccata coram omnibus debent argui, ut et caeteri timorem habeant. Quidquid enim mentem movet aliorum,

Christianis, ubi de solo agitur Paulo?

^c Ita legitur in Gil. et in nostro Ms., licet mendose nomen Marci pro Luca irrepserit.

nequaquam reticendum est, sed cum magna humilitate proferendum est.

XXXII.

I ad Timoth. vi (Vers. 16) : *Quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest.*

Et I Joan. iii (Vers. 2) : *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.*

INTERROGATIO.

Cura Paulus apostolus dixerit quod nullus hominum Deum vidit, sed nec videre potest, quomodo sanctus Joannes scripsit : quoniam videbimus eum sicuti est ?

RESPONSIO.

In his duobus testimoniis sancti duo apostoli omnino dissonant, sed dissonante veraciter concordant. Sed inter hoc sciendum est, quia omnipotens Deus antiquis patribus non in sua propria natura monstrabatur, sed etiam per creaturam cum Moyse, quasi amicus cum amico loquebatur. *Nemo enim, inquit, videbit me, et tivet (Exod. xxxiii, 20).* Hoc utique congruenter convenit ad illud quod Paulus apostolus ait : *Quem nullus hominum videt. Quod autem ait : Sed nec videre potest, ad illud convenit, quod sanctus Joannes dixit : Quoniam videbimus eum sicuti est (I Joan. iii, 2).* In ista ergo vita posteriora sua Dominus per creaturas monstravit : quia adhuc peregrinantibus filiis naturæ propriæ veritatem occultat, eodem Joanne attestante, qui ait : *Carissimi, 578 nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit, quid erimus; scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (Ibidem).* Ex hoc testimonio iutucendum est quod Paulus ait : *Sed nec videre potest; ac si aperte diceret : Tandiu unusquisque filius cœlestem patrem videre non potest, quandiu in hac vita peregrinus, patri utique dissimilis est. Sed unusquisque electus Deum, non per creaturas, sed sicuti est, videre poterit, cum quid erit, appa-*

^a Apud Gilot. mendosissime : *Nunquam sermo Domini prohibentis a Paulo apostolo contemnebatur; sed ab omnibus.* Codex

A ruerit, et similis ei fuerit. Vel certe et idem Joannes Evangelista ait : *Deum nemo vidit unquam (Joan. i, 18); quasi manifestius diceret : Sicut est, videt in se. Nulla enim creatura firme intelligit Deum quem admodum Deus intelligit semetipsum.*

XXXIII.

II ad Timoth. i (Vers. 11) : *In quo positus sum ego prædicator, et apostolus et magister gentium.*

Secundum Matth. xxiii (Vers. 10) : *Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim magister vester, qui in cœlis est.*

INTERROGATIO.

Cum Dominus apostolis suis dixerit : *Nolite vocari nomine magistrorum, quid Paulus apostolus Christi confitetur se magistrum fuisse gentium ?*

RESPONSIO.

^a Nunquid sermo Domini prohibentis a Paulo apostolo contemnebatur? Sed ab eo omnibus credentibus insinuabatur ne sub nomine apostolorum a pseudoapostolis seduceretur, sed cum magistrum in quo Christus loquebatur sequeretur.

XXXIV.

II ad Timoth. iv (Vers. 14) : *Alexander ararius multa mala mihi ostendit; reddat illi Dominus secundum opera sua.*

Et post pauca (Vers. 16) : *In prima mea, inquit, defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt; non illis imputetur.*

INTERROGATIO.

Quid Paulus de Alexandro scribens optando dixit, reddat illi Dominus secundum opera sua. Et aliorum misertus, optando locutus est, non illis imputetur ?

RESPONSIO.

In uno eodemque spiritu Paulus prævidit, qui tam utraque diversa ad Timotheum scripsit, quod Alexander duricorsus ad Deum nequaquam converteretur, et aliis gentibus per veram præsentiam ante acta non imputarentur.

moster remedium attulit.

^b Ms., secundum opera ejus.

PRÆFATIO

IN LIBRUM S. PATERII DE EXPOSITIONE VETERIS ET NOVI TESTAMENTI;

UBI DE SIMILI ALULFI OPERE DISSERITUR.

I. Sanctum Paterium Gregorii Magni discipulum, imo alterum veluti Gregorium hic offerimus tibi, studioso lector, non mutilum, qualis hucusque prodit, sed majori sui parte auctum ac prorsus integrum.

II. Paterii meminit sanctus Gregorius, lib. v, epist. 29. *Hanc autem epistolam Paterio notario Ecclesie nostræ subscribendam dictavimus.* Et in facultate testandi Probo abbati concessa, quæ olim in serie epistolarum legebatur lib. ix, num. 22, nunc autem ad calcem est amandata, idem Paterius dicitur secundicerius. Eundem inter clericos sanctissimi pontificis familiares, ejusque consiliorum participes aut adiutores in sacrarum literarum studiis, tertio loco commemorat Joannes Diaconus lib. ii, cap. 11, duplicique notarii et secundicerii titulo donat, ejus insuper collectanea et excerptiones ex sancti Gregorii operibus laudat.

De eodem ac de ipsius lucubratione ita scribit Sigibertus Gemblacensis lib. de illustribus Viris : *Paterius Romanæ Ecclesie notarius et secundicerius, colligens omnia divina Scripturæ testimonia, per quæ Gregorius*